

ESIVANEMAD

Dokumendid ja legendid

KAALU KIRME

Minu kätest on läbi jooksnud sadu, vist isegi tuhandeid dokumente: Tallinna ja Tartu kullasseppade ameti eestseisuse protokolle, C. R. Jakobsoni õe Natalie Johanson-Pärna palvekirju toetuse saamiseks oma käsitöökoolile, dokumente Eduard Taska õpingutest Peterburis, Kunstnike Liidu juhatuse otsuseid Adamson-Ericult ateljee äravõtmise kohta ja palju muud vähem või rohkem olulist. Sekka mõnda hoopis tähtsusetut.

Olen töötanud Tallinna, Tartu ja Peterburi suurtes arhiivides, aga ka vähe- mais dokumendivaramuis ning sorinud isegi heatahtlike inimeste kummuti- või kapisahitlist välja otsitud koltunud pabereid.

Kunagi pole ma aga uurinud pabereid oma esivanemate kohta. Algul ma üldse ei uskunud, et sellised olemaski on, ent hiljem, kui mulle selgeks sai arhiivide päratu rikkus, ei olnud mul selleks enam mahti. Näib, nagu oleksid võõrad elud mulle tähtsamad olnud kui omaenda veresugulased. Õnneks on leidunud teisi, kes selle töö minu eest on ära teinud. Ja ma olen neile väga tänulik.

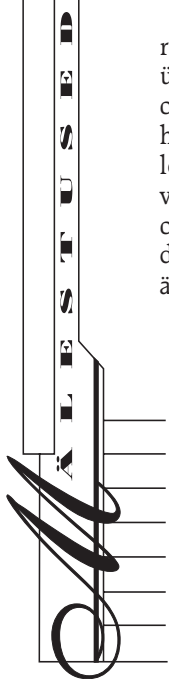
Agä legende oma esivanemate kohta olen palju kuulnud – küll vanematelt, vanavanematelt, tädidelt ja teiselt minust eakamatelt, tänaseks juba mullarüpes puhkavalt inimestelt. Mõnigi kord langevad legendid dokumentide andmetega kokku, enamas- ti aga täiendavad ja elavdavad arhiivaalide nappi ja tunneteta sõnapruu- ki. Ja need legendid on mulle tu- ge- vasti mällu sööbinud ning – nii mul- le vähemasti näib – aidanud luua

minu eetilist vundamenti, aidanud us- kuda aususse, õiglusse ja headusse.

Oma isapoolsest suguvõsast tean vähe ja sedagi ainult niivõrd, kuivõrd sellest rääkis minu isa, kes nüüd puh- kab Montreali ühel kalmistul metall- plaadi all.

Isa oli pärit Lõuna-Eestist, Vana-Ants- last või Urvastest. Tema esiisa olnud rootslane – asi, mis mind üllatas, sest tavaloo- gika järgi oleksin oodanud root- si verd hoopis minu hiidlasest emalt. Agä rootslasi ulatus ka Eestimaa kagu- soppi. Olen isegi sattunud kullasseppi uurides Võrus tegutsenud rootsi pärit- olu Blomeriustele. Minu esiisa nimi ole- vat olnud Gresling. Kui kauge sugulus- side mind selle rootslasega ühendab, ei tea täpselt, kuid mäletan isa Saksa oku- patsiooni ajal ütlevat, et olnuks see rootslane meile ühe põlvkonna lähemal olnud, oleksime saanud loa koos teiste Eesti rootslastega kolme krooni kuning- riiki ümber asuda.

Greslingist sai Võrumaal Kriisel, mil- list nimemonstrumit minagi kümme- kond aastat kandsin. Kui punane värv Eestis võimust võttis, oli meil kasulik- um oma minevikku hägustada, sest ei isa politse- nikuamet agä vürtspoekese pida- mine olnud kumbki neil aastail heas kirjas. Mäletan, kuidas 1940. aasta tei- sel poolel sisemist judinat tundes ajale- hest lugesin, et kaupmehed olla rahva vere imejad. Ja nii vahetatigi meie nimi veidi talutavama Kirme vastu – enam jälgede segamiseks kui suurest eestlus- tundest. Agä tolle viimasega sel ajal eri- ti uhkustada tohtinudki.

Ja see ongi kõik, mida oma isapoolsest suguvõsast tean. Ei tea õieti sedagi, kus isa täpselt sündis, sest Kriisliid oli rahutu rahvas. Kui keskkooli lõpul esmakordselt oma isapoolset vanaema ja tädida Alma peret külastama läksin, tuli raudteejaamast mööda maanteed tüki maad põhja poole minna – kuni Urvaste kirikuni, siis läbi kirikaia alla Uhtjärve äärde, kus seisis Iivani talu – vana pikk sindlikatusega maja peaaegu järve kaldal. Sellest magus-maalilisest kohast on mul säilinud väike akvarellike vaatega üle Uhtjärve. Sinna ujuma minna oli kategooriliselt keelatud, sest järv oleval väga sügav ja ohtlik. Järgmine kord, kui paar aastat hiljem vanaema matusele sõitsime, tuli Antsla jaamast minna lõunasse, Ähijärve äärde, sest pere oli vahepeal ümber kolinud. Maastik polnud seal nii maaliliselt künklik, ent Ähijärv oli liivase, laugelt süveneva põhjaga, nii et võisime seal supelda. Praegugi veel on silme ees pilt pilliroost ja päikese käes virvendavast veest, mille läbi kollane liivapõhi selgelt kätte paistis. Nüüd pole Kriisleid sealgi enam – täditütred mööda Eestimaad laiali, tädida ise surnud. Aga enne oma surma jõudis ta veel paaris-kolmes Lõuna-Eesti paigas elada.

Hoopis kaugemal aegade hämarusest saab jälgida minu emapoolseid esivanemaid. Enam kui neljasaja aasta eest, neliteist põlve enne mind, aastal 1586, sündis Saaremaal minu vanim teadaolev esivanem Hans. Tema poja-poeg, 1638. aastal sündinud Mats tuli Hiiu- ja rajas Jausa kaluriküla. Mõnedel andmetel olnud minu esivanemate talu ja ka kogu küla asutaja hoopis Matsi isa, *Anno Domini* 1612 ilmale tulnud Berthel. Enne viimast suurt sõda oli Jausa kogu Läänemaa suurim küla ligemale saja suitsuga. Praegu on neid sootuks vähem ja kalureid külas ka enam peaaegu pole.

Pärtel oleval tulnud jõesuhtu ja mööda jõge veel raasuke vastuvett sõitnud. Kui nii, siis paneb imestama tollaste Hiiu- ja jõgede veerohkus. Pärtel ei sõitnud nimelt mitte praegu kaardilgi märgitud Jausa jõge pidi üles, vaid keeras jõe parempoolsesse harusse, mida ükski tänapäeva kaart enam ei näita ja mida isegi hiidlaste veidi liialdatud hinnangu järgi ojakas nimetatakse. See oja voolab meie õuest läbi – kui voolab, sest kesksuvel jääb ta paiguti täiesti veetuks. Isegi see mudalomp, kus minu noorim onu Eedu ja tema sõbrad sõja eel veel kaane püüdsid, on tänaseks ainult võhumööka-

de ja angervaksade puhmas.

Praegu ei kujutaks hästi ette, et mööda Jausa jõgegi mõni paat palju ülesvett sõita saaks. Minu koolipõlves võis igal kevadel näha uhket jääminekut jõel. Jääpankade vool merre kestis mitu päeva. Nüüd polevat seda vaatepilti üldse enam näha. Tuimsirged magistraalkraavid tõmbavad vee endasse ning ehtsad jõed ja ojad kuivavad.

Pärtli majad asusid sama saunamaja lähedal, kus neid ridu kirja panen. Põllutükilt põlise Tooma talu ja sellest pungunud Tooma-Antsu vahel tuleb välja kivitükke, mis peaksid olema kuulunud vana elumaja juurde, mis seal vist tõesti Pärtli aegadest juba seisis.

Huvitav, et järgnevalt langevad legendid ja dokumendid kokku. Matsi poeg oli Jüri, tema poeg omakorda Hans, siis 1716. aastal sündinud Toomas, kes ostis esimese, 1739. aastal trükitud piibli, mis meil praegugi veel alles. Minu meelest on sellest ilma tiitelleheta piiblist hinnatavam veel üks vana jutluseraamat, mille kaanepöördele on kindla sulega maalitud kiri: "Ostetud musta härja raha eest."

Edasi sugupuud pidi Simmu, siis veel kord Jüri ja siis juba esimene Juhan, minu vanaisa vanaisa isa. Tänu vanaonu pojale Viktorile jäi Käina Masintraktorijaama ehitusel alles Juhan rist, mis seisab otse Käina kiriku lääneportaali vastas, seljataga meetri-paari kaugusel kunagise emteejoti ühe hoone tagaküljel. Tugevasti samblasse uppunud kivistilt võib lugeda, et siia on maetud Jausa Juhan Juurmann, 1794–1853. See on esimene kord, kus mainitakse minu emapoolse suguvõsa perekonnanime.

Minu esivanematest on mu fantaasiat kõige enam erutanud Tooma Toomas, minu vanaisa vanaisa. Tema ehitas meie tuuliku, mida tõestab pussiga talapuuusse lõigatud lakooniline tekst: "TOMA TÖ". Teisel talaküljel on tuuliku ehitamise aasta 1852. Enne viimast sõda polnud tuulik enam täies korras, ent Saksa okupatsiooni algul, kui lihtsam oli ise jahvatada kui väheseid töökorras veskeid otsida, seadis vanaisa tuuliku uuesti korda. Olen mi-

nagi seal veskipoisiks olnud: tuulikut tuulde pööranud, purjesid mööda tiiba ronides lahti harutanud, vajalikul ajal pressi peale lasknud. Püüli meie veski ei jahvatanud, küll aga iga sorti teisi jahusid ning isegi tangu. Pärast sõda, Nõukogude okupatsiooni ajal, leiti, et tuulik on võrdne vabrikuga, ja pandi kõva maks peale. Ei jäänud muud, kui tiivad uuesti alla lasta, et maksust pääseda.

"Eesti arhitektuuri" Lääne-Eesti köites on Jausa Tooma tuulik isegi sees ja mainitud on ka tuulikus leiduvaid laevakujutisi. Minu arvates pole need kõige tähtsamad – ainult üks pussilõigetega küljelauda lõigatud märkimist väärt, teised – enamasti pliiatsivisandid – ei oma mingit väärtust. Hoopis huvitavamad on tekstid tuuliku seintel, mis kujutavad tõelist sugukondlikku arhiivi.

Esimene sissekanne on tehtud kolm aastat pärast tuuliku valmimist, Krimmi sõja päevil:

KVI HINGLAS LAEWI PÖLLETAMAS KÄIS 1855

Mõni aasta hilisem on kurb teade:

4 MEEST KVL MANT JAVSAS 1860

Järgnevad:

SVGAV TALLI IA KVIO SVKISE 1875

KANGE TORM 16" AUGUST 1890

20. sajandil on pussi asendanud pliiats ja vanaisa selge kaldkirjaga on tuulikulaudadele kirja pandud mitu uut teadet:

Sula tali 1923

Sügav talve 1930–31

Ilma lumeta tali 1932–33

Vanaisa viimased sissekanded on:

Suur maailmasõda 1938–1945

Väga kuiv suvi 1947.

Toomas oli ka Käina kiriku vöörmünder. See sõna ei tähenda midagi muud kui kiriku vanemat või koguduse eestseisjat. Meilt Käina on seitse versta ja räägitakse, et Toomas sõitnud Käina valge hobuse seljas, valged vilased sokid jalas. Tema öde Ingel abiellus Käina kõstriga ja nii sai tast Rudolf Tobiase vanema. Mul on kange kiusatus – see peaks olema ka üsna inimlik – arvata, et Tobiase muusikaalsusest vähemalt osa on tulnud Juurmannidelt. Igatahes valmistas Tooma poeg Siim oreleid, tema poeg Juhan – minu vanaisa – mängis orelit ja löötspilli, mu enese poegki on muusik. Ja veidi kaugematest sugulastest Tooma-Antsu Alvi mängis hästi akordioni. Kui ta Leigaritesse värvati, tuli tal kätte võtta ka torupill ja ta sai sellegagi kenasti hakkama. Ja meie sugulaste hulgas leidis ka üks absoluutse kuulumisega mees, kes tegutses Tallinna klaverivabrikus klaverihäälestajana.

Tooma Toomaga on seotud veel üks legend. Käina kirikule tehti uut tornikatust. Mees, kes katust viimistles, rippus kõie otsas, mis oli silmusena kinnitatud ümber tornikiivri. Aga kui mees töö lõppedes köitpidi alla laskub, jääb ju silmus torni otsa tolknema! Siis ilmutati Toomale unes, kuidas silmuse torni ümbert ära saab: tuleb torni otsas oleva silmuse aasa külge kinnitada teine kõis ja siis silmus seda teist köit pidi tirides lahti tõmmata. Suusõnal on seda protseduuri üsnagi raske seletada, ent aulik lugeja võib seda asja kodus toolikorju peal läbi proovida.

Nii siis tehtigi ja saadi silmus torni ümbert lahti.

Tooma ajal ilmselt asutati ka Jausa küla-kool, mis algul olla töötanud meie rehetoas.

Toomaga seoses on mul üks vapustav elamus. See oli nagu mingi otsatu tunneli avamine kauges minevikku.

Ma polnud isegi oma vanavanaisa Siimu ihusilmaga näinud ja teadsin teda vaid ema ja vanaema tädi mälestuste järgi. Tooma Toomas oli aga minust ajaliselt nii kauge, et temast jõudsid minuni ainult mingid ebaisikulised legendid. Aga ühel päeval kohtasin inimest,

kes oli Toomast ihusilmaga näinud ja isegi tema juttu kuulanud.

Olin Kärkla keskkooli esimese klassi õpilane. Oli talv 1943/1944 ja ma elasin ühes väikeses eramajas Rookopli tänavas, mida tookord Poska tänavaks nimetati. Minu pererahval oli õuel linnainimeste kohta erakordne ehitis – väike saun. Seal pesid ennast puhtaks ka head naabrid. Ühel laupäeval, kui koos peremehega sauna läksime, oli sinna tulnud ka üks vanamees naabrusest. Nagu kõrges eas maainimestel tavaks, hakkas temagi pärima, kes ma olen ja kust pärit.

Ah, Jausa Toomalt. Ma mäletan Tooma Toomast. Ma ole jo Käinast. Kui ma väike poiss olin, oidsin põlla pääl sigu. Tooma Toomas tuli kerikumõisast joonelt mo poole ja ütles: "Poiss, rulli mind sii põllukalda pial. Ma söin kerikumõisas toorest tanguputru, nüid teeb vaeva." Ma siis rullisingid Toomast seal põlla pial maas.

Alates Tooma Toomast puhkavad kõik minu emapoolsed esivanemad Käina surnuaial. Mul on südame peal, et pole jõudnud kõiki neid haudu nii korras hoida, kui tahaksin.

Tooma poeg Siim olnud laia rõngashabemega ümber lõua ja armastanud kangesti lehte lugeda. Meil oli isegi "Perno Postimehe" köidetud aastakäike veel järel, aga minu vanaonu naine Liisa polnud nii kultuurihuviline ning andis need oma väiksele mõistmatule pojale rebida. Nii neid enam praegu polegi.

Siimust räägiti, et kord odrakoristamise ajal tõusnud taevaservale ähvardav äikesepilv. Kõik naised pannud kiiruga vilja kokku, aga Siimu polnud kuskil. Läinud siis Siimu naine Liisa Siimu otsima ning leidnud ta toast kiiktoolis istumas ja lehte lugemas. Aetud siis vae-ne Siim ka põllule. Mu ema mäletab, et Liisu tulnud sageli Siimu juurde, pannud käed talle õlale ja ütelnud: "Kuule Siim, lähme nüüd jälle tööle!"

Siit tuleb esile üks geneetiline liin, mis Juurmanni sugu meestes vahetevahel välja lööb: peetakse enam lugu vaimsest tegevusest kui igapäevasest füüsilisest rügamisest. Mõnikord jääb viimane õige ripakile – eriti kui pole naist, kes käe õlale paneks ja ütleks: "Kuule, lähme nüüd jälle tööle!" Olen seda liini täheldanud ka ühe oma onu juures, kes tegeles igasuguse peenmehhaanikaga ja tegi vahe-

tevahel isegi täiesti kasutamiskõlblikke tehnikasi leiutisi. Näiteks sõtkelauaga käia, mille pole vändapoissi vaja, vikatit saab käiata ka ihuüks. Kasutame seda riistapuud tänaseni. Aga tavamajapidamine, rahmlemine majade korrashoiu, põllutöö ja muu tuima muskliavamisega ei istunud talle. Seda geneetiliselt liini olen endagi juures märganud, kui tunnen mõne tavatalituse kallale asumise eel tõusvat kõrget psüühilist barjääri, mis sunnib asja päevade kaupa edasi lükkama.

Siimigi tegeles peamiselt sellega, mis teda huvitas: ta tegi nimelt koduoreleid. Minagi õppisin Jausa algkoolis sõja-aastail ühe sellise kumeda häälega oreli järgi laulmist. Teine oli Tooma Peedu, minu vanaonu juures, ning olen sellel oma ainukese helindi loonud, millel polnud ei isikupära ega taktijooni. Jausa koolis olnud orel kippus lagunema ja tast tehti lihtsalt kapp. Peedu majad jäid aga sõja-aastaks tühjaks, sest Peet läks juba kolmekümendate algul koos oma laevaga põhja, tema naine Ingel aga sõjahirmus Saaremaale. Ja nii tulid sinna 1944. aastal Vene sõdurid ning peksid kõik puu- ja tinaviled orelist välja. Pärast puhusid tinavilesid Tagantküla tänaval ja püüdsid neid külarahvale maha müüa. Aga keegi ei ostanud. Puuvärk on praegugi Jausas kuuris ja ma loodan selle vähemalt väliselt korda teha – kui Issand aastaid annab.

Siimust näib algavat veel teinegi geneetiline tüvi. Minu tädi Teele meenutas, et vana Siim kinkinud talle pika lugulaulu sokust, kel pea kogemata maha raiuti, siis aga kiiresti tagasi pandi ja uuesti ka kinni kasvas. Aga kahjuks oldi kiirustamisega veidi eksitud ja soku pea valepidi otsa pandud. Pidi siis, vaeseke, rohutoidust loobuma ja ainult puu otsast lehti nilpama.

Siimu poeg Juhan oli minu vanaisa ja teda ma mäletan hästi. Oli selline hallide vuntsidega, säärsaapad jalas ja lambanahkne vest särgi peal isegi heinaajal. Mitte vanaema, vaid tema oli see, kes lastele muinasjutte jutustas. Ja kui need lõpuks otsa said, hakkas ta meile Robinson Crusoe'd ümber jutustama. See oli tal palju paremini meeles kui minul praegu.

Ma mäletan üht piinlikku lugu vanaaisaga seoses. Meie õunaaia polnud just palju õunapuid ja erilise viljakusega nad ka ei hiilanud. Aga oli üks selline vähe lapikute kuldkollaste õuntega puu ja me tohtisime kõik mahalange-

nud õunad ära süüa. Kord hõikas vanaema mind, seitsme-kaheksa-aastast jõmpsikat: "Kaalü, tule siia, vanaisa leidis maast õuna!" Ma tulín, aga kuulsín, kuidas vanaisa ütles: "Kuule, eit, kui ma oleks taht selle õuna ise ära süüa!" Minu palvest hoolimata vanaisa seda õuna ei sõõnud: "See on sulle lubatud; söö aga ära!" Ma sõín, aga mingit rõõmu sest ei tundnud.

Omál ajal pidasin seda loomulikuks, et vanaisa kõiki töid oskas: sepatööd, treimist, uurmaakriametit, saabaste parandamist ja tegemistki, möldriametit, rääkimata põllutööst. Kõik lähkrid, rasjad, vokid ja rehad olid vanaisa tehtud. Saksa okupatsiooni ajal, kui vika-teid oli raske saada, tegi ta isegi sepavikati valmis, mis on eriti keeruline töö, sest siin tuleb kaks materjali – raud ja teras – kokku sulatada.

Peale selle, mis ma ise nägin, liikus Tooma Juhani kohta mitmeid lugusid.

Temaelised inimesed kinnitasid, et ega siis Juhani koolis samu ülesandeid antud, mis teistele. Tal olnud alati eraldi raskemad ülesanded, sest teised olnud talle liiga lihtsad.

Ajast, mil Juhan veel vallaline perepoeg oli, teatakse rääkida lugu sellest, kuidas Juhan ühe vaesest perest neu juures ehal käis. Kui Juhan hommikul minema hakkas, keelitas tüdruk, et ta hästi vaikselt minema hiiliks, et keegi ei näeks, et tema, suure talu perepoeg, nii vaese tüdruku juures käib. Juhan aga astus aidakambrist välja ja tõmbas lõõtsal kõik registrid lahti, et rahvas näeks ja kuuleks, kust ta tuleb.

Vanaisa ise rääkis mulle loo Vene kroonust, kus keegi süda-Venemaalt tulnud mees talt küsinud, kust ta pärit on. Hiiu saarelt, vastanud Juhan. Mis asi see saar on, pärinud mees edasi. Eks ikka tükk maad, mis keset merd on, oli Juhani vastus. "Aga mis asi see meri on?" küsinud mees. "Loll sa oled ja lolliks sa jääd," vastanud Juhan ja sammunud minema.

Juhanil oli Tiuga kolmteist last. Ühekorraga polnud nad küll kõik talus, sest muist suri, muist läks juba laia maailma, aga uusi tuli ka järjest juurde. Ja nii oli ikkagi majanduslikult kitsas. Vabadussõja ajal antud perele isegi Ameerika jahu.

Korra olevat Juhan siiski monopolist ühe väikse sorokovka ostnud. Üks viinajanune külamees oodanud teda poetrepil ja hakanud juttu tegema: "Kuule, Juhan, ma ole alati rää-

kind, et sa oled üks tark mees." – "Ma ole nii tark küll, et ma soole viina ei anna," oli Juhani vastus.

Juhan oli noores põlves ka merd sõitnud ja isegi Lõuna-Ameerikas ära käinud. Hiljem andis tervis tunda ja tuli maale jääda. Uulus kalu püüdmas käis ta ikkagi. Ühe võrgulaeva aeru Tooma õuemärgiga andsin hiljuti Hiiumaa muuseumile.

Juhanil oli oma leplik filosoofia. Ta oli alati rahulik, millegi üle naljalt ei muretsenud. Kui kaebasime, et toit mage, käskis soola juurde panna, kui aga nurisesime liiga soolase roa pärast, käskis leiba kõrvale võtta. Iga halva asja kohta ütles: "Ei tea, mille jaoks see võib hea olla." Kord talvel metsast puid tuues tegime okstest lõkke. Vanaisa tikutoos jäi lõkkele vähe liiga lähedale ja läks sutsatades põlema. "Sest mureta," ütles vanaisa. Räägiti sedagi, et Juhani pole rohkem jooksmas nähtud kui sel korral, mil meil tuli korstnasse läks.

Vanaisa istus sageli pliidiukse ees, ajas oksti või jämedamaid puid alla. Kui halg liiga jäme oli, tõstis ta selle püsti, hoidis ühe pöidlaga, et halg pikali ei kukuks, ja lõi siis lõhki. Vanaema muretses: "Kuule, vanamees, sa raiud pöidla maha!" – "Ää karda, kerves on moo käes!"

Vanaaisal olid maohaavad, elu lõpul võib-olla ka maovähk. Kes seda maal sõjajärgseil aastail kindlaks tegi. Mina olin siis juba Tallinnas koolis, aga noorem vend on rääkinud, kuidas vanaisa vahel vaikselt oli ärganud. Vaikselt ta kustuski.

Vanaema Tiiu polnud küll nii tark kui Juhan, aga perekondliku harmoonia seisukohalt ongi hea, kui naine oma tarkusega mehe vaimseid võimeid varjutama ei kipu. Mäletan, et vanaema, kelle kaela langes meie väikese looma- ja linnukarja eest hoolitsemine, nurises, et miks inimene peab loomi orjama. Jäin mõttesse, sest mulle polnud päris selge, kumb kumba orjab – inimene looma või loom inimest. Aga süda oli vanaemal kuldne. Alati leidis tal meie, lastelaste, jaoks mõni väike maiuspala ja selle juurde soe naeratus. Mul oli temaga üks üsna soodus tööleping: iga kümne meie toas tapetud kärbsse eest sain ühe praetud muna. Neid ma armastasin, aga munade väljateenimine polnudki nii kerge. Ega ma kahe munani ühelgi päeval ei jõudnud – seda poleks me segavereline ja ahtravõitu kanakari välja kannatanudki.

Vanaemal oli kombeks pärast lõunat vana-isa-vanaema kambris lõunauinakut teha. Aga ega ta seal üle kolme minuti veetnud. Tuli tagasi särava näoga ja ütles, et oli väga kosutav uni.

Vanaema suri mõni aasta pärast Juhanit. Tema minek oli raske: mu vend rääkis, et pärast kopsupõletikku olnud tal jalas koletu roos. Elasin siis Pääskülas. Ühel päeval koolist tulles kohtasin tänaval naabrinaist, kes samuti Hiiumaalt pärit. Tal olevat kurbi sõnumeid, teatas ta.

"Kas vanaema on surnud?" küsisin.

"Kust sa seda teadsid?"

Ei osanud talle vastata, aga mul oli juba mõnda aega tunne, et vanaema on suremas.

Minu ema sündis 1906. aastal, minu noorim tädi 1924, mina ise ainult neli aastat hiljem. Ma pole seda eriti reklaaminud, et keskkooli päevil oma tädiga Nõmme Gümna pidudel tantsimas käisin: ta nägi nii nooruslik ja kena välja, et keegi teda mu tädiks ei osanud arvata. Aga kui ma sündisin ja nelja-aastasele Miiale öeldi, et nüüd on ta tädi, hakanud ta nutma ja ütelnud: mis tädi mina olen! Hiljem nägi ta minuga kurja vatti, sest kui mind järjekordselt maale saadeti, vanaisal-vanaemal polnud aga parajasti aega, siis pidi Miia mind hoidma. Pean sügava häbitundega tunnistama, et jutul sellest, et ma paariaastasena Miia ainukesele nukule kolmetollise naela pähe tagusin, oli ilmselt alust. Õnneks ma seda ise ei mäleta. Küll aga seda, et kord keset kõige ilusamat suve käskis vanaema Miial ja temast paar aastat vanemal Eedul mind maasikale kaasa võtta. Eedu hüppas, nii kui vanaema vaatepiirist väljas olime, üle korendusaia ja käskis omakorda Miial minu järele vaadata, "sest Kaalu niikuinii üle aia ei saa!". Lubas pärast mulle maasikaid tuua. Siis me kahekesi Miia seal meie lammastekoplis maasikaid otsisimegi, Miia põõsaste alt, mina lageda pealt, sest Miia hoiatas, et põõsastes olla usse. Millegipärast lagedal maal maasikaid eriti ei leidunud. Miia andis omadest osa mulle ja – oh imet – Eedu tuli koos Leesti Veljeriga ja tõi mulle tervelt kaks kõrretäit maasikaid.

Olin kõva pärima. Miial ja Eedul oli vahel päris raskusi. Küsisin ükskord, mis tuleb miljardi järel? – Biljon. – Aga mis tuleb biljoni järel? – Must miljon. – Aga musta miljoni järel? – Punane miljon. – Aga selle järel? – Jälle must

miljon. – Aga selle järel? – Jälle punane miljon. – Asi tundus mulle veidike kahtlane ja ma lõpetasin küsimise.

Üks asi, mis mul hirmsasti närve sõi, oli Eedu laevaehtus. Ta oli halust välja voolinud korraliku purjelaeva kere ja koos Veljeriga ka selle taglastanud kahemastiliseks kuunariks vantide, purjede, kliiverpoomi, teki, kapteni-kajuti, reelingu ja kõige muuga. Aga siis äkki ei meeldinud neil selle juures midagi ja nad rookisid kõik uuesti laevakere juurest ära ning alustasid uuesti otsast. Vist nende Eedu purjekatest peale on mul olnud suur vastumeelsus kord juba tehtu uuesti ümbertegemise vastu. Mõnigi toimetaja võiks siit leida minu kangekaelsuse ürgpõhjuse.

Eedu elu oli nagu ta mängupurjekadki – vaevalt sai inimene valmis, kui kellegi suurema käed ta uuesti ära lammutasid: 1941. aastal viidi ta mehhaanikuna laeval "Maameja" Leningradi ja sinna ta nälga suri – enne oma kahekümnendat sünnipäeva.

Olen jõudnud juba iseendani ja see ongi lõpp. Oma seitsmekümnendal eluaastal – uskumatu, et neid on juba nii palju – nendin kurbusega, et minust ei ole saanud mu esivanemate väärilist järglast: ühtki küla pole ma rajanud, ühtki tuulikut ehitanud ega võõrmündri ametit pidanud. Kündmise õppisin küll selgeks, aga valget hobust mul pole ja villased sokid on hallid. Ja oreil oskan ma mängida üht lugu ja sedagi vaid kahe näpuga. Olen olnud küll möldripoiss, aga kingsepa- ja uurmaakritöös jään Juhanile kaugelt alla. Treimist ega sepatööd üldse ei oska ja purjekaga Lõuna-Ameerikas ei ole käinud. Ja kui ma olen pikemaid lugusid kirjutanud kui vana Siim, siis ainult sellepärast, et mul oli võimalus oma tagumikuga mitu korda rohkem koolipinki nühkida kui temal.

Kirjutatud suvel 1998

